

Штолько М. А.

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

ПОРТРЕТНА РЕФЛЕКСІЯ: МИТЦІ ЯК ОБ'ЄКТИ ЕСЕЇСТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ В. ШКЛЯРА (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ «ТРЕБА СПИТАТИ У БОГА»)

Стаття висвітлює особливості біографічних есеїв В. Шкляра, що були опубліковані у книзі «Треба спитати у Бога» у розділі «Демон заперечення». Зокрема, увагу зосереджено на вивченні особливостей портретної рефлексії. Домінує аналіз есеїв, присвячених письменникам Олександру Сацькому, Віктору Положію, Ярославу Павуляку, Ігору Римаруку, отаманам Чорному Ворону й Івану Лютому-Лютенку, нашому сучаснику, учаснику антитерористичної операції Василю Кіндрацькому. Наголошено на есеїстичності портретів, авторському сприйнятті й осмисленні персоналій культури, літератури й історії України ХІХ–ХХІ століть. Виявлено, що В. Шкляр поєднував констатацію оригінальності творчого вкладу презентованих особистостей із незалежністю й особістю/індивідуальністю України. Запропоновано класифікацію есеїстичних технік портретування. Переважає одноосібне портретування в комплексі з елементами автопортретування. Розглядаються приклади портретів як статичних, так і динамічних. Згадуються портрети письменників, подані через візуалізацію елементів зовнішності, перелік рис характеру, аналіз творчості. Виокремлено складові частини портретної рефлексії в есеях В. Шкляра, серед яких можна назвати авторську суб'єктивність, психологічний опис особистості (власне (авторське) сприйняття, аналіз персонажа через діяльність і уподобання, характеристика іншими людьми), художньо-енциклопедичні описи, лейтмотивність заголовків, використання принципу емоційної фіксації першого враження, есхатологічний дискурс, «гру слів», елементи автопортретування, наявність проблеми, локалізацію. Окреслюються ознаки есхатологічного дискурсу біографічних есеїв В. Шкляра, як-от: українська фольклорна історичність; антиномічність художнього зображення (позиціонування взаємозв'язку понять початку та кінця); естетична краса та гармонія навколишньої природи; сільський локус. Проаналізовано випадки літературних портретів митців із визначенням ваги певної місцевості. Лаконічно схарактеризовано роль алкоголю в інтелектуальному середовищі радянських часів.

Ключові слова: есей, біографія, портрет, рефлексія, інтелектуальне середовище, гра слів, Шкляр Василь.

Постановка проблеми. Творча інтерпретація життя та діяльності діячів літератури, культури, історії викликає зацікавлення в письменників з досвідом, які мають відповідне коло спілкування і потребу занотувати та зберегти біографічну інформацію для інших. Портрети-есеї, у яких презентується художня модель буття реальної історично-культурної персоналії на тлі відповідної дійсності, – беззаперечний складник сучасного письменницького дискурсу та літературознавчих досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо досить вагомий пласт наукових досліджень у царині біографічної есеїстики та портретування. Так, Т. Шевченко у своїй монографії [4] за допомогою топологічно-рефлексивного підходу осмислює ментативно-наративну природу есеїв сучасних українських письменників, зокрема приділяє

увагу топосу митця. Дослідницька увага акцентується на особливостях портретування в документалістиці (І. Василенко [1], А. Галич [3]). М. Воронова в дисертації висуває класифікацію публіцистичних портретів, виділяє літературні, політичні, історичні, мистецькі, професійні, соціальні та соціологічні портрети, автопортрети [2].

До дослідників творчості В. Шкляра можна віднести літературних критиків та науковців Н. Герасименко, Я. Голобородька, В. Пономаренко тощо, які ґрунтовно аналізують романи В. Шкляра, проте поки немає досліджень есеїстики письменника.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути особливості портретної рефлексії в есеях В. Шкляра у книзі «Треба спитати у Бога».

Виклад основного матеріалу. У доробку В. Шкляра є есеї, присвячені художній і філо-

софській інтерпретації особистостей минулого та сучасності: Тараса Шевченка, Агатангела Кримського, Григора Тютюнника, Олександра Сацького, Віктора Положія, Ігора Римарука, Марії Матіос, Алли Дудаєвої, Василя Кіндрацького, Івана Лютого-Лютенка.

В. Шкляр, означуючи жанр терміном «есеї», ділиться із читачами власним баченням, розумінням, сприйняттям та відчуттям окремих персоналій культурного світу України, пропонує власні акценти та логіку викладу. Він розмовляє із читачем, розповідає йому про свої міркування. Автор не намагається прямо нав'язувати свою думку, а ділиться нею, заново переживає те, про що пише, викликає читача на своєрідний діалог, пропонує йому приєднатися до роздумів над порушеною проблемою, співвідчути його емоції.

У В. Шкляра особливо цінні деталі, адже він аналізує не ззовні, а зсередини, як людина, активно включена у творчу атмосферу.

З метою аналізу портретних есеїв В. Шкляра ми зупинимося на розділі «Демон заперечення» літературно-художнього видання «Треба спитати у Бога».

На переконання багатьох дослідників, серед жанрових ознак есею немає чітких рамок, їм властива широка амплітуда тлумачень.

«Есей» (від фр. *essai* або англ. *essay*) означає «досвід, спробу», має спільне з латинською лексемою *exaġit* – «зважування». Можна сказати, що основним змістом есеїв/есе є екзистенціальні – авторські думки, які ще не сформувалися в жорстку систему концептів.

Серед доміантних жанрових ознак есеїв можна назвати такі: провідна роль особистості автора, особлива актуалізованість, невеликий обсяг, безсюжетність, вільна композиція, що сприяє вираженню індивідуальних вражень автора, образність і експресивність, діалогічність та риторичність, складна мережа асоціативних зв'язків.

Есей – жанр чистого натхнення та розмірковування, замкнений сам на собі, побудований на вільному потоці думок автора, які письменник лише спрямовує в потрібне русло.

В есеях В. Шкляра є ядро (основна ідея) та периферія (супутні думки). Усе це разом утворює цікавий та оригінальний текст. Наприклад, есей «Кіндрат» оповідає про Василя Кіндрацького, який у 50 років записався добровольцем в АТО і загинув на сході України. Основний меседж есею – боротьба за незалежність України, досить страшна ціна за неї, яка озвучується сло-

вами батька Василя: «Мій тато казав, що Україна і свобода воліють крові. Коли після проголошення незалежності всі стрибали до неба на radoцax, тато казав, що рано радіти. Свободи не буває без крові» [5, с. 90].

Серед супутніх думок есею «Кіндрат» назвемо такі: причини запису в добровольці, хто повинен йти на передову, вибір між добровольцями-партизанами чи легальними загонами Збройних сил України, ціна свободи, паралельність історичних доль в одній родині, можливості благословення, військове побратимство.

Есеї В. Шкляра – глибоко особисті тексти, своєрідні дозволи зазирнути в авторське світосприймання.

Пропонуємо таку класифікацію есеїстичних технік портретування, яка дозволяє художньо зобразити митця, переважно письменника минулого та сучасності, у розділі «Демон заперечення» книги «Треба спитати у Бога» В. Шкляра: 1) одноосібне портретування; 2) автопортретування.

В есеях – прикладах одноосібного портретування В. Шкляр створює власний портрет культурного діяча, якого він знав особисто або був знайомий через його твори. Такий есей обов'язково наповнюється автобіографічним матеріалом (історія особистого спілкування). Наприклад, в есеї «Останнього рядка початок» згадується, що з В. Положієм вони познайомилися та потоваришували під час спільного навчання на філфакі Університету імені Т. Шевченка, в есеї «Тверда земля Олександра Сацького» автор називає датою знайомства 1980 р., коли письменник приніс до редакції журналу «Ранок» оповідання «Гоц-гоц».

Портрет В. Положія в есеї «Останнього рядка початок» повний: від замальовок зовнішності, через перелік рис характеру до аналізу творчості.

Опис зовнішності В. Положія статичного характеру, тобто локалізований та обмежений у часі та просторі: «Це був стрункий, дуже вродливий хлопець. На витонченому смаглявому обличчі вирізнялися темні, трохи іронічні та водночас зажурені очі. Але в них було більше інтелекту, ніж смутку» [5, с. 52]. Переважання іменників та прикметників у наведеному описі ще раз підкреслює статичність опису зовнішності.

Портрет Я. Павуляка в есеї «Треба спитати у Бога», навпаки, динамічний. Постать письменника постійно в русі: «До квартири він не зайшов, а влетів. І відразу його стало так багато, що я більше нікого не бачив. Кремезний, широкий в кості, на позір чоловік дуже міцної будови. З такою статуєю якимось денонсувала майже

дитяча усмішка, яка не сходила йому лица. Він мав такі цікаві кутики вуст, де усмішка жила постійно. <...> Запам'ятався рвйним, поривчастим рухах» [5, с. 60].

В есеї «Тверда земля Олександра Сацького» фізичне портретування відсутнє: акцент робиться на професійно-творчих особливостях, трагічності та парадоксальності долі.

В есеї «Останнього рядка початок» В. Шкляр лаконічно характеризує риси вдачі В. Положія: «непровінційна» начитаність, гострий розум, нетрадиційне почуття гумору і здорова, підстава амбіційність» [5, с. 52].

Щоб об'ємніше презентувати особистість митців, В. Шкляр використовує декілька форм психологічного опису особистості: власне (авторське) сприйняття, аналіз персонажа через діяльність та уподобання, характеристика іншими людьми.

Більшість особистостей, зображених в есеях В. Шкляра, належать до інтелігентського середовища радянських часів, тому вони мають подібні захоплення – поезія, вино, паління: В. Положій – «любив Вінграновського, Лорку, Петефі, любив жінок, тютюн і в міру вино» [5, с. 52], Я. Павуляк – «теж умів добре випити» [5, с. 60].

В. Шкляр описово фіксує самовираження митців через спосіб читання поезій, наприклад В. Положій читав «свої вірші напрочуд гарно й виразно, майже артистично. Але не театралью. Він не любив пафосу. Читав приглушеним оксамитовим голосом без крику й епатажного надриву» [5, с. 53–54].

Характер опису в есеї «Останнього рядка початок» можна означити як художньо-енциклопедичний. Від енциклопедії взято лаконічний опис постаті митця, перелік основних творів, точність та довідковий характер інформації, авторську відповідальність за правдивість поданого матеріалу. Художність додає емоційності, суб'єктивності подачі матеріалу.

Характеристики митців, подані через сприйняття іншими людьми, є різними за ступенем і глибиною проникнення у внутрішній стан, за стороною знайомства. Так, В. Шкляр влітає в есеї характеристики Я. Павуляка його колишньою дружиною. Ключовими словами в якій були «геній», «Блудний Лебідь» [5, с. 59]. Наталка наводить пояснення їхнього розриву: «геніальність рідко приживається в рутині сімейних повинностей. Блудному Лебедю іноді треба було зняти із себе крила, випрасувати їх і повісити в шафу, опустившись на землю. Поет цього не вмів. І не хотів. Він літав» [5, с. 60].

Портретування митців через їхні твори – один із традиційних прийомів для Шкляра-есеїста. У цьому разі цитати з художніх текстів або просто перелік написаних творів лягають в основу створення особистості. Твори привідкривають важливе в онтології митців, уможлиблюють їхню інтерпретацію. Так, В. Положій сам охарактеризував себе: «Природа дала мені дар в золотому відерці – Красиве обличчя дала і красиве тіло, Природа дала мені хворе серце, Щоб дужче воно за людей боліло. І дивну ю жінку дала мені доля, Нерозумну і злу, але дуже красиву, Щоб я виходив на засніжене поле, А бачив спалену Хиросиму» [5, с. 53].

Ці рядки записані В. Шкляром по пам'яті. Вони дають вихід на розуміння коду письменницької праці передусім як вболівання за людей, самотність творчих особистостей. Читач має можливість ознайомитися з важливими узагальненнями про характер творчості як мистецької діяльності, що виражається в обдаруванні, наданому самою природою.

В есеї «Тверда земля Олександра Сацького» В. Шкляр розсипає по тексту перелік творів: повісті «Назар», «Клени», «Ця тверда земля», «До людей», «Моя далека сторона», «Я родом з дитинства», сценарії до фільмів «Перевірено – мін немає» («Ловчен-фільм», Югославія), «Марина», «Київська соната», «У бій ідуть лише «старики»», «Вир», «Сказання про матір» («Казахфільм»), в есеї «Останнього рядка початок» – твори В. Положія: роман «Попіл на рани», повісті «Відпустка з відвідинами близьких», «Розшарування», «М'яч», «Жив-був Іван», книжки «Сонячний вітер», «Човен у тумані», кіносценарії «Вітер у дверях», «Старики в бій не йдуть», п'єса «Совки розлучаються».

Більшість заголовків есеїв В. Шкляра про митців відзначаються лейтмотивністю, у них відображається співвіднесеність смислового навантаження заголовка із ключовою фразою, вплетеною в текст есею, та ідейним меседжем автора. Наприклад, заголовок «Останнього рядка початок» розкрито в цитованих поетичних рядках В. Положія: «Я хотів би спинитись на останнім рядку, що буде для когось першим» [5, с. 56]. Далі В. Шкляр робить вагоме зауваження, що спадкоємцем батька став його старший син – Євген Положій – неординарний молодий прозаїк.

Щоб відтворити процес перцепції, в есеї «Орстдакх: моя зустріч з Аллою Дудаєвою» В. Шкляр використовує принцип емоційної (мотиваційної) фіксації першого враження, що

спирається на зорові образи пам'яті. Саме кризь призму авторського сприйняття подано короткий портрет зовнішності, поведінки та національності А. Дудаєвої: «невисока білява жінка в окулярах. Вона майже весь час мовчала, можливо, тому, що не знала нашої мови, а говорити російською серед «бандерівців» соромилася. <...> Етнічна росіянка, яка, за її словами, стала правдивою чеченкою» [5, с. 84].

Специфіка даного портрета – підпорядкування всіх засобів характеристики (короткі біографічні відомості, ескізність портрету, зв'язок з Україною, рядки з її книги) одній меті – мінімізувати опис зовнішності для передачі сильної внутрішньої волі та специфіки формування світогляду жінки.

У більшості есеїв простежується авторський потяг до виокремлення митців з оточення. Міркування В. Шкляра органічно відтіняють інтелектуальні координати тогочасної дійсності, презентованої в есеї. Потік думок групується навколо антитетичності тогочасності з рисами «пустельності» та вимушеними компромісними діями митців 70-х рр. ХХ ст.: «щоб не задихнутися від мовчання, йому доводилося шукати якогось компромісу між білою вороною власного «я» і чорним воронням їхнього «ми»» [5, с. 54].

В есеях книги «Треба спитати у Бога» В. Шкляра подекуди презентується есхатологічний дискурс як кінченість/обмеженість у часі життя митця. До ознак есхатологічного дискурсу біографічних есеїв В. Шкляра можна віднести такі: 1) українська фольклорна історичність, що проявляється в окремих елементах: червона китаїка (труна В. Положія на червоній китаїці); 2) антиномічність художнього зображення, коли позиціонується взаємозв'язок понять початку та кінця (навіть після смерті і поховання образ померлого живе в пам'яті знайомих або опис похорону навесні, що декларує собою кінченість людського життя і постійне оновлення/відродження природи); 3) естетична краса та гармонія навколишньої природи; 4) сільський локус (В. Положія поховали під Києвом у Ясногородці, Я. Павуляка в селі Настасів Тернопільської області).

Відтворюючи трагічність подій, В. Шкляр вдається до гри слів: «І тепер, у глухому закутку цвинтаря, де так гірко пах без (без, без, без нього!), я все це побачив увіч і, захлинаючись тютюновим димом, сказав: «Прожили»» [5, с. 57]. Гра слів побудована на принципі смислового поєднання в одному контексті різних значень одного слова *без*: 1) бузок; 2) прийменник, який уживається в разі вказівки на відсутність

когось. Це навіть не гра словами, а гра смислами в межах незмінності форм.

В есеї «Священнослужитель» бачимо ще один спосіб «мовної гри» – «розмивання» меж слів, омонімічну гру слів: *Рим, рима, римар, Римарук*: «Дуже непросто говорити про поета-товариша, з яким ти з'їв не один пуд солі, ще більше випив, пройшов Крим і Рим (Рим, рима, римар, Римарук) <...>» [5, с. 65].

Елементи автопортретування – неодмінні складові частини біографічних есеїв В. Шкляра, цілком побудованих на особистісному сприйнятті постатей описуваних митців, тому із прозових рядків майже будь-якого есею вимальовується візія автора, цікава віддзеркаленням кола спілкування, ставленням до знайомих як особистостей, митців та їхніх творів. Так, через спогад візиту В. Положія до рідної В. Шкляру Звенигородки на Черкащині, відзначення, що весь шлях – 400 кілометрів – було пройдено пішки з речовим мішком за плечима, і припущення, що мандрівник міг спинятися на перепочинок біля гайдамацького джерела Живун у Холодному Яру, відчувається авторська залюбленість у героях гайдамаччини ХХ ст.

Авторська модальність вкраплюється не з метою самопрезентації, самопізнання або самоутвердження, а заради об'ємнішого змалювання постаті, адже автор, сам будучи зануреним у літературний процес, бажає занотувати власне бачення проблем та парадоксів буття українських митців його часу.

В окремих випадках літературний портрет митця в есеях В. Шкляра пов'язується з певною місцевістю. Письменник занурюється в емоційну, поетологічну, історичну ауру Я. Павуляка, переплітає характеристики митця з унікальним топом Настасіва й образом дороги. В есеї «Треба спитати у Бога» авторські рефлексії вражень, спогадів перемежуються зі згадками географічних пунктів, що пов'язані з біографією Я. Павуляка: Настасів на Тернопіллі (мала батьківщина, «центр Всесвіту» [5, с. 59]), Братислава (працював у літературній агенції з авторських прав).

Образ дороги породжує окрему рефлексію, відмінну від тої, що спричинена статичним географічним пунктом. Дорога – це те, що сприяє відтворенню сутності митця, це своєрідна домінанта, за допомогою якої авторські характеристики набувають конкретного прояву, це осердя особистості. Принаймні так уважає В. Шкляр, який пише: «Його постійно кликала дорога, яку в дитинстві йому вистругав з деревця крутого нетлінний тато.

Та дорога кричала в ньому, плакала і сміялася. Та дорога обмотувала йому голову, як бинт» [5, с. 59]. Образ дороги увиразнюється дотичними елементами: «вокзали, потяги, стукіт коліс» [5, с. 61].

Образ дороги в житті Я. Павуляка існує в кількох варіантах: 1) реальному (як віддзеркалення руху, змін місць перебування) та 2) образному (як уособлення життєвого шляху). Навіть в епітафії на могилі митця закарбовані поетові слова з називанням лексеми «дорога»: «Лежить поет, а біля нього Лягло усе його майно – Крута, непройдена дорога і лебедине знамено» [5, с. 64]).

Простір і час нерозривно пов'язані в есеях про митців В. Шкляра. Письменник подеколи мозаїчно переміщує часові відрізки, то зближує, то віддаляє події. Так, він проводить паралелі між юнацькими велосипедними подорожами Я. Павуляка у трощу над Стрипою і власними мандрями туди ж, але через півсторіччя з метою збору матеріалу для написання роману про УПА.

Алкогольні нотки пронизують есеї про митців В. Шкляра. Алкоголь щільно пов'язується з побутом філологів. З текстів можна дізнатися не лише назви алкогольних напоїв: пиво («запивали смажену качку темним, як ніч, чеським пивом» [5, с. 62]), паленка («Ярослав дістав із сумки пляшку домашньої паленки, і ми всілися просто на східцях» [5, с. 64]), а й тлумачення значення алкоголю: «У часи «розвинутого соціалізму» алкоголь для творчих людей теж був різновидом внутрішньої еміграції» [5, с. 60].

Есеї В. Шкляра характеризуються впізнаваністю автора. Так, у більшості з них просковзує авторське зацікавлення холоднороськими подіями й особистостями, узагалі боротьбою за незалежність України. Наприклад, в есеї «Кіндрач» згадується зустріч письменника з В. Кіндрацьким на вшануванні героїв Холодного Яру в Чигирині, успадкування воїнами східного фронту холоднороського гасла «Воля України або смерть». В есеї «Священнослужитель: два слова про Ігоря Римарука» маркером виступає слово «трипс» у характеристиці поезії аналізованого митця: «Його вірші іноді скидаються на якийсь священний тайнопис, призначений лише вибраним, а тому я не дуже вірю багатьом шанувальникам Римарука, що начебто вільно й безпечно плавають у бермудському трикутнику його поетичних грипсів (таємні записки в мережі ОУН – УПА)» [5, с. 66].

Наступна особливість есеїв В. Шкляра про митців та визначних особистостей України – це наявність проблеми. Есеї завжди прагне дати від-

повідь на проблемне питання, коли ідея-подразник проковує письменника на створення відповідного тексту, у якому буде проводитися аналіз, що підштовхуватиме до певної відповіді.

Локалізація або регіоналізація також знаходить вираження в есеях про визначних особистостей В. Шкляра, заявляє про себе на літературно-художньому та народно-побутовому рівнях. Ідеться про унікальність певного місця, як-от Валюсин ставок в однойменному есеї.

Оповідь фокусується навколо постатей отамана Чорного Ворона й Івана Лютого-Лютенка на прізвисько Гонта, їхньої батьківщини – села Товмача Шполянського району Черкаської області. Простір есею конкретизується в географічній та генеалогічно-історичній площинах.

Валюсин ставок – топос, що поєднує час. Дружина отамана Гонти – Валентина Колос – втратила чоловіка рано. Втративши разом із ним і жагу до життя, померла в 1946 р. В останні роки вона весь час блукала біля ставка, не звертала уваги на оточення, занурившись у власні спогади та відчуття. В. Шкляр застав ставок у занедбаному стані: «Він пересох, заріс і здичавів. Як людська пам'ять, яку рвали з корінням» [5, с. 97]. В. Шкляр цілеспрямовано робить акцент на цьому місці, зауважує, що раніше про отамана Гонту-Лютого в селі знали одиниці – хіба подружжя Колосів (Володимир Павлович і Галина Василівна), а тепер історичні факти поступово входять до життя села Товмач. Валюсин ставок наповнений живильною енергією пам'яті про отамана Гонту. Авторський ракурс мислення поєднує місце з подіями, що відбувалися там. До цих ліній органічного перетину письменник додає генеалогічну лінію, вплітає в текст лаконічну інформацію про батьків Івана Лютого-Лютенка, Макара та Ївгу.

Топос села Товмач, на думку В. Шкляра та за припущеннями В. Колоса, напряду пов'язаний із постаттю отамана Чорного Ворона. Існує версія, що Чорний Ворон, щоб захистити свою родину, змінив прізвище з Білоуса на Черноусова (Чорноус). Саме Білоуси заселяли окремий куток села.

Як бачимо, в есеї «Валюсин ставок» візуальні та географічні деталі відповідного топосу мінімізовані. Автор концентрує власні міркування в заданих географічних межах, однак виходить на ширший простір.

В есеях «Агатагел і Марія: нечестиве кохання в блакитному інтер'єрі» та «Дещо про симпатії Тараса Шевченка щодо жіночої статі» авторська увага концентрується на стосунках персонажів з особами протилежної статі.

Висновки і пропозиції. Отже, портретна рефлексія в есеїстиці В. Шкляра відзначається багатомпонентністю, ухилом на відображення мистецького кола, окремими біографічними деталями, автор-

ською присутністю, художньо-енциклопедичними описами, лейтмотивністю заголовків, використаням принципу емоційної фіксації першого враження, подеколи прив'язкою до географічного простору.

Список літератури:

1. Василенко І. Специфіка літературного портрета як жанру сучасної української мемуарної прози : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. Дніпропетровськ, 1997. 20 с.
2. Воронова М. Сучасна українська портретистка : жанрова диференціація і поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2006. 20 с.
3. Галич А. Портрет у мемуарному та біографічному дискурсах : семантика, структура, модифікації. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. 448 с.
4. Шевченко Т. Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 583 с.
5. Шкляр В. Треба спитати у Бога : новели, есеї, спогади. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 320 с.

Shtolko M. A. PORTRAIT REFLECTION: ARTISTS AS OBJECTS OF ESSAY THINKING V. SHKLYAR: (ON THE MATERIAL OF THE BOOK “YOU NEED TO ASK GOD”)

The article deals the features biographical essays of V. Shklyar's, which were published in the book “You need to ask God” in the part “Demon of denial”. In particular, attention is focused on the study of the features of portrait reflection. The analysis of essays dedicated to writers Oleksandr Satsky, Viktor Polozhiy, Yaroslav Pavulyak, Ihor Rymaruk, atamans Chorny Voron and Ivan Lyuty-Lyutenko, our contemporary, participant of anti-terrorist operation Vasyl Kindratsky. Emphasis is placed on the essayistic portraits, author's sprint and understanding of the personalities of culture, literature and history of Ukraine of the XIX–XXI centuries. It was found that V. Shklyar combined the statement of originality of the creative contribution of the presented personalities with independence and personality/individuality of Ukraine. A classification of essayistic portraiture techniques is proposed. Dominated by individual portraiture in combination with elements of self-portrait. Examples of portraits, both static and dynamic, are considered. Portraits of writers presented through the visualization of elements of appearance, a list of character traits, analysis of creativity are mentioned. The components of portrait reflection in essays of V. Shklyar's are singled out, among which it is possible to name author's subjectivity, psychological description of personality (owner (author's) perception, analysis of personnel through activity and preferences, characteristic of all people), art-encyclopedic descriptions, leitmotif of titles, use principles of emotional fixation of the first impression, eschatological discourse, “pun”, elements of self-portrait, the presence of problems, localization. The features of the eschatological discourse in biographical essays by V. Shklyar's are outlined: Ukrainian folklore historicity; antinomy of artistic image (positioning the interaction of connection with the concepts of beginning and end); aesthetic beauty and harmony of the surrounding nature; rural locus. Examples of literary portraits of artists in which a certain area plays an important role are analyzed. The role of alcohol in the intellectual environment of the Soviet times is succinctly described.

Key words: essay, biography, portrait, reflection, intellectual environment, pun, Shklyar Vasyl.